

Μήπως είμαστε συνδικαλιστές;

του Γιάννης Παπαθεοδώρου *

*Α όταν έκτιζαν τα τείχη πώς να μη προσέξω.
Αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον.
Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμον έξω
Κ. Π. Καβάφης, "Τείχη"*

"Μεγάλη αναταραχή, θαυμάσια κατάσταση"! Το παλιό ρητό του Μάο, μας το θύμισε από τις στήλες αυτές πριν μερικές εβδομάδες, ο Νίκος Θεοτοκάς, (Αυγή, "Ενθέματα", 5.11.06) για να υπογραμμίσει την παραγωγική συγκυρία των κινητοποιήσεων αλλά και της δημόσιας διαβούλευσης που έχει ξεκινήσει, ήδη από το καλοκαίρι, για το κρίσιμο ζήτημα της Παιδείας ή, μάλλον, πιο συγκεκριμένα, για το ζήτημα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στο χώρο των ΑΕΙ. Και πράγματι, έτσι είναι, αν σκεφτεί πως οι τελευταίοι μήνες ήταν ιδιαίτερα σημαντικοί για την ακαδημαϊκή κοινότητα, σε ό,τι αφορά τη ριζοσπαστικοποίηση του ανθρώπινου και κοινωνικού δυναμικού της, τη θεσμική λειτουργία της και την πολιτική δράση της, τις αντιστάσεις της και τους αγώνες της για την υπεράσπιση του δημόσιου πανεπιστημίου. "Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε", μοιάζει να αφήνει πίσω της ένα πολιτικό κεφάλαιο, που επανέφερε στο κέντρο της ακαδημαϊκής ζωής το ρόλο του πανεπιστημίου ως κριτικού θεσμού, με αιτήματα που, παρότι ήταν υπαγορευμένα από τη "θερμοκρασία" των κινητοποιήσεων, έτειναν προς τη σωστή κατεύθυνση: στην ακύρωση μιας εκ των άνωθεν "μεταρρύθμισης", η οποία συρρίκνωνε τις σύγχρονες ανάγκες για τον κριτικό και τον αναπτυξιακό ρόλο της γνώσης ως δημόσιου και κοινωνικού αγαθού σε ένα διαχειριστικό πρόγραμμα με σπασμωδικό περιεχόμενο και αυταρχικό πρόσημο. Ας το πούμε, λοιπόν, καθαρά και από την αρχή: αν ο διάλογος για τη μεταρρύθμιση στα ΑΕΙ συνεχίζεται σήμερα, οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στα πολιτικά αντανάκλαστα του ακαδημαϊκού συνδικαλισμού που, με πρωτοβουλία της ΠΟΣΔΕΠ και των φοιτητικών συλλόγων, ακύρωσαν στην πράξη τις "νοικοκυρίστικες" φαντασιώσεις του ΥΠΕΠΘ.

Ωστόσο, από το καλοκαίρι και έπειτα, ένας καινούργιος συμπαίκτης έχει προστεθεί στη σκακιέρα του παιχνιδιού: το πανεπιστημιακό "μέτωπο της μεταρρύθμισης"~ ομάδες, δηλαδή, και πρωτοβουλίες πανεπιστημιακών (και όχι μόνο), που, χωρίς κατ' ανάγκην να αποδέχονται τις προτάσεις του Υπουργείου, αποδέχονται τη λογική της μεταρρύθμισης στο χώρο των ΑΕΙ, με λιγότερο ή περισσότερο επεξεργασμένες προτάσεις. Η μεταρρύθμιση --εύγευστη "καραμέλα" της εποχής-- συγκέντρωσε τις δυσaráσκειες και τις αισιοδοξίες πολλών μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας για την παρούσα κατάσταση του Πανεπιστημίου, προκειμένου να τις αποθέσει (που αλλού;) στη γνωστή δεξαμενή της "υπογραφολογίας" μεταρρυθμιστικών κειμένων. Απέναντι στις κινήσεις αυτές, η αντίδραση των ακαδημαϊκών και των συνδικαλιστών που ταυτίζονται ή πάντως συμμερίζονται την πολιτική της ΠΟΣΔΕΠ (και άρα, τη λογική της "μηδενικής βάσης" του διαλόγου και της συνολικής αντίστασης απέναντι στη "μεταρρύθμιση") ήταν αναμενόμενη. Έτσι, πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν πως το "μέτωπο της παιδείας" εξελίσσεται σε "μητέρα των μαχών" στη σύγκρουση με την κυβερνητική πολιτική. "Τώρα έχουμε μέτωπο", λένε. Αυτό που προέχει είναι η σύγκρουση και η υπεράσπιση των αξιών πάνω στις οποίες συγκροτήθηκε το νεότερο δημόσιο πανεπιστήμιο~ "μετά βλέπουμε". (Νίκος Κοταρίδης, Αυγή, "Ενθέματα" 12.10.06) Άλλοι αντιμετωπίζουν καχύποπτα κάθε απόπειρα μεταρρύθμισης εξισώνοντάς την με την "απορρύθμιση" του πανεπιστημίου, άλλοι τονίζουν τον κίνδυνο της υποβάθμισης του "φυσικού" πολιτικού υποκειμένου της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης (Αριστείδης Μπαλτάς, ομιλία σε εκδήλωση του ομίλου ΑΡΣΗ 2.10.06), άλλοι διερωτώνται για το αν πράγματι "αυτό που χρειάζεται για να βγούμε από την κρίση είναι η διατύπωση θέσεων" (Κώστας Γαβρόγλου, Εποχή, 5.11.06), και άλλοι, τέλος, κρίνοντας τις

* Ο Γιάννης Παπαθεοδώρου διδάσκει νεοελληνική λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

μεταρρυθμιστικές κινήσεις των πανεπιστημιακών, μιλάνε για "ξένες δυνάμεις που συμπεριφέρονται ως στρατοί κατοχής" μέσα στις κινηματικές διεργασίες του πανεπιστημιακού συνδικαλισμού (Αλκης Ρήγος, Αυγή, "Παιδεία και Κοινωνία", 29.10.06).

Τα αντ-επιχειρήματα και οι ενστάσεις δεν είναι ούτε της ίδιας τάξης ούτε της ίδιας ποιότητας. Καλύπτουν ένα ευρύ ρεπερτόριο πολιτικών αντιλήψεων και στρατηγικών (από την προτεραιότητα της στράτευσης και την κινηματική διαπαιδαγώγηση, έως τον συνδικαλιστικό λαϊκισμό και την εργαλειακή δημαγωγία) αλλά έχουν, ωστόσο, ένα κοινό παρονομαστή: οι περισσότερες και οι πιο ουσιαστικές αντιδράσεις προέρχονται από το χώρο της ευρύτερης αριστερής συλλογικότητας και εκφράζουν την κοινή αγωνία για τους αδέξιους αλλά ταυτόχρονα πολύ δεξιούς χειρισμούς της "μεταρρύθμισης", στα χέρια μιας κυβέρνησης που δεν έχει πείσει κανέναν ως τώρα πως ασχολείται ουσιαστικά με την παιδεία. Βρισκόμαστε, λοιπόν, και πάλι ενώπιον του αφοπλιστικού ερωτήματος: Μήπως οι προτεινόμενες μεταρρυθμιστικές απόπειρες ρίχνουν "νερό στο μύλο της αντίδρασης"? Και, εάν είναι έτσι, μήπως το βροντερό "Όχι της Παιδείας" απέναντι στη μεταρρυθμιστική πολιτική είναι μονόδρομος; Μήπως, τελικά, η μεταρρύθμιση δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια μεταμφιεσμένη εκδοχή της θατσερικής κατεδάφισης του Πανεπιστημίου, μήπως όλα αυτά δεν είναι τίποτε άλλο παρά η εφαρμογή ενός νεοφιλελεύθερου μοντέλου παροχής "εκπαιδευτικών υπηρεσιών", και μήπως δεν είναι αλήθεια ότι για όλα, σε τελευταία ανάλυση, φταίει ο καπιταλισμός; Ερωτήματα θεμιτά και νόμιμα, στα οποία ορισμένοι κινηματικοί οιωνοσκόποι έχουν εύκολες και σίγουρες απαντήσεις για τα σημεία των καιρών: κάθε μεταρρύθμιση είναι απορύθμιση~ νυν υπέρ πάντων ο αγών! Θα μπορούσε κανείς, ωστόσο, απέναντι σε αυτά τα ερωτήματα, να αντιπαραθέσει ένα άλλο προκλητικό και αντιρρητικό ερώτημα, διατυπωμένο ήδη από το 1919, στις στήλες του Όρντινε Νουόβο, από τον Αντόνιο Γκράμσι: "Μήπως είμαστε συνδικαλιστές;"¹. Μεταφερμένο στις μέρες μας, αυτό το "μήπως", θα μπορούσε να σημαίνει τα εξής: Μήπως η συλλήβδην απόρριψη κάθε μεταρρυθμιστικού προγράμματος δεν δείχνει τίποτε άλλο παρά τη χρεοκοπία ενός "συνδικαλιστικού" ακαδημαϊκού λόγου, που οχυρώνεται πίσω από ακαθόριστες μυθολογίες αντίστασης, πίσω από αδράνειες και ηθικολογικές επικλήσεις αμετάβλητων δήθεν εκπαιδευτικών αξιών, και δηλώνει την ανυπαρξία ενός συγκεκριμένου προγραμματικού λόγου για το δημόσιο πανεπιστήμιο στις σημερινές συνθήκες; Μήπως όλα αυτά τα φοβικά και αμυντικά αντανάκλαστικά απέναντι στη μεταρρύθμιση των ΑΕΙ δεν είναι παρά συμπτώματα ενός ακαδημαϊκού απομονωτισμού, που "ανεπαισθήτως" κλείνεται μέσα στα Τείχη μιας αδιέξοδης καταγγελίας, χωρίς να μπορεί να αντεπεξέλθει στις προκλήσεις μιας ριζικής αναδιάρθρωσης του σύγχρονου εκπαιδευτικού και ερευνητικού περιβάλλοντος; "Δηλαδή, μήπως πρόκειται", όπως αναρωτιόταν ο Γκράμσι, "για εκείνο το σύμφυρμα δημαγωγίας ρητορικού ψευτοεπαναστατικού βερμπαλισμού και απείθαρχου κι ανεύθυνου πνεύματος, που έχει τη μανία να αναταράζει έναν περιορισμένο αριθμό ανθρώπων από μια περιορισμένη διάνοηση", η οποία έχει μέχρι τώρα καταφέρει να δεσμεύσει τη θέληση εκείνων που επιμένουν να πηγαίνουν στις γενικές συνελεύσεις των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στην κατεύθυνση της ηρωικής αδιαλλαξίας, της "επαναστατικής γυμναστικής" και των επαναλαμβανόμενων καταλήψεων;

Φοβάμαι, λοιπόν, πως υπό την πίεση των απαιτήσεων της συγκυρίας, έχουμε γίνει ήδη συνδικαλιστές, υιοθετώντας πλήρως την αναχρονιστική λογική του "να μην αλλάξει τίποτα", ή, στην καλύτερη περίπτωση, τη λογική των διορθωτικών παρεμβάσεων στον παλαιότερο δημοκρατικό "νόμο-πλαίσιο". Θεωρώ περιττό να υπενθυμίσω πως αφενός μεν οι νοσταλγικές στασιμότητες απορροφώνται πολύ πιο εύκολα από τους συναινετικούς ελιγμούς των κυβερνητικών πρωτοβουλιών, οδηγώντας συνήθως στις πιο ακραίες συντηρητικές λύσεις και αφετέρου δε πως οι ίδιοι οι συντάκτες (Γ. Πανούσης-Δ. Κλάδης) του "νόμου-πλαίσιο" έχουν καταθέσει δημόσια τις απόψεις τους για την αναθεώρηση και τον εκσυγχρονισμό του. Ας σημειωθεί, επίσης, πως η αναβλητική παραπομπή του ζητήματος των θέσεων για το Πανεπιστήμιο σε μια μελλοντική στιγμή δημιουργεί, και αυτή με τη σειρά της, άλλες επιπλοκές. Δεν πρόκειται απλώς για την προβληματική, έτσι κι αλλιώς, ιεράρχηση ανάμεσα

¹ Αντόνιο Γκράμσι, *Τα εργοστασιακά δυμβούλια και το κράτος της εργατικής τάξης*, μτφρ. Θ. Χ. Παπαδόπουλος, Στοχαστής, σ. 89, Αθήνα, 2002 (α' έκδ. 1975).

στην δήθεν πρωτογενή κινηματική αντίδραση και στη δήθεν δευτερογενή θεωρητική παραγωγή~ πρόκειται για μια πολιτική "μηδενικής βάσης" αλλά και "μηδενικού αθροίσματος", που παραιτείται από το καθήκον της συγκυρίας, έτσι όπως αυτό προέκυψε από τις συνελεύσεις, τις ζυμώσεις, τις συζητήσεις, τις εκδηλώσεις, τις ομάδες εργασίας που δημιουργήθηκαν μέσα στα πανεπιστήμια, όλους αυτούς τους μήνες. Οι ακαδημαϊκές αυτές διεργασίες που έλαβαν χώρα δεν έμειναν απλώς στο συνθηματικό λόγο ("Το ποτάμι πίσω δε γυρνά") ούτε στην εμπειριστική αφέλεια του ακτιβισμού ("Οι θέσεις φτιάχνονται στο δρόμο"). Ο πλούσιος αναστοχασμός γύρω από το δημόσιο πανεπιστήμιο --κέρδος κι αυτό των κινητοποιήσεων-- οδηγεί, επομένως, αναπόφευκτα στην αυτονόητη δέσμευση για τη μεταρρύθμιση, ορίζοντας και τη χρονικότητα και το πολιτικό υποκείμενο. Ας το πούμε, λοιπόν, επιτακτικά όπως θα το 'θελε ο Μαγιακόφσκι : "Αν όχι τώρα, τότε ; Αν όχι εμείς, τότε ποιοι;".

Από την άλλη πλευρά, η ποιοτική διαφοροποίηση στα ίδια τα μεταρρυθμιστικά προγράμματα επιβάλλει την κατά περίπτωση αξιολόγησή τους. Μερικά από τα κείμενα που κυκλοφορούν είναι ευχολόγια, άλλα είναι "εκθέσεις ιδεών", και άλλα λειτουργούν απλώς ως άλλοθι για μια συντηρητική μεταρρύθμιση. Ανάμεσά τους, θεωρώ πως η πρόταση της ΑΡ.ΣΗ. (η επεξεργασμένη, δηλαδή, πρόταση των θέσεων του Λευτέρη Παπαγιαννάκη) μπορεί να λειτουργήσει ως καμβάς για μια συνολική και ηγεμονική πρόταση της αριστερής ακαδημαϊκής συλλογικότητας, τόσο σε ό,τι αφορά μια πλήρη νομοθετική παρέμβαση όσο και σε ό,τι αφορά την κρίσιμη μάχη του "άρθρου 16". Μένει, πράγματι, όπως έχει ήδη ειπωθεί, να τη συζητήσουμε "με το χαρτί και με το μολύβι", χωρίς τις αγκυλώσεις που μας εγκλωβίζουν στη στείρα καταγγελία του "όχι σε όλα". Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα κατάσταση, που επιβάλλει μια διαφοροποιημένη στρατηγική, η οποία εκτός από τον "πόλεμο κινήσεων" πρέπει να συμπεριλάβει συμπληρωματικά και κατά προτεραιότητα, τον "πόλεμο θέσεων". Με άλλα λόγια, μάλλον χρειάζεται να μεταβούμε επειγόντως "από τον Μάο στον Γκράμσι", για να δηλώσουμε προς πάσα κατεύθυνση πως έχουμε "μέτωπο", επειδή έχουμε θέσεις!